

Jožef Volc:

Anton Kržič.

(Nadaljevanje.)

o smrti očetovi in materini je izgubil za Antona Kržiča tudi Zakotkarjev dom v Rakitni mnogo svoje privlačnosti. Ni bilo ondi več stare luči in gorkote, tistega ljubega ognjišča ljubezni, ki greje, dokler ne ugasnejo oči roditeljev. Potem se pa razkropé bratje in sestre; kdor pa ostane doma, pa hodi za svojimi skrbmi. Samo še nekam iz daljave pozdravlja dijak domačo hišo v tihih urah kakor izgnanec iz raja — prijateljico mladih dni, zakladnico toliko nežnih spominov:

Oj hišica očetova,
 Bog živi tel

— — — — —
 Srce pa moje ti zvestó
 do konca dni ostalo bo;
 skazalá si mi milostí,
 ki moč jih pozabiti ni —
 Bog živi tel! Bog živi tel!

Anton Kržič je hodil poslej na počitnice v Borovnico k rodbini Kržičevi, ki mu je bila sorodna. Malo poučeval je tam, pa bral in študiral po mirnih borovniških brežičkih, pa tudi rad se oziral — saj od Borovnice do Rakitne ni daleč — na mesta nazaj, kjer sanjal je sanje detinske.

Oj, pašniki solnčni, lesovje temno — —
 pri srci kot nekdaž ste meni!

Ljub prijatelj mu je bil tiste dni takratni borovniški gospod kaplan, Simon Robič. Sloveč prirodoslovec je bil ta mož že ondaj, a manj poznan doma kot med učenjaki v tujini. Križem sveta so šli njegovi listi in zbirke. Proučeval je posebno polže, kače in mahove. Na Kržiča je odločilno vplival. Znabiti se je baš od njega navzel mladi dijak tiste velike vneme za naravo in naravoslovje, ki mu je pozneje osladila toliko uric in storila, da je bil Kržič tako prijeten in poučen spremljevalec svojim prijateljem, učenkam in učencem na vseh izprehodih in izletih. Vsaka cvetka ga je zanimala, vsaka gobica, vsak hrošček, ki je lezel čez pot. »Ali veš, kako se mu pravi latinski? Kako nemški? — Poznate li te rastline čudni ustroj, njeno korist, škodo? — Ti je znana ona legenda ali pravljica o zlati mimici, o mavrahu, o raku-osmokraku?« In tako dalje vso ljubo pot, da so bili obrani še tudi vsi holmi, vrhovi in planine in kar k njim spada. Seveda Kržičeva vedno vesela čud ni mogla ostati nikoli dolgo resnobna: kar hipoma je bušknil vmes boder domislek, nedolžen dovtip ali vesel verz, da je še s smehom priljubil razgovor ali pouk. Kdor je poznal originalnega Robiča, je našel v Kržiču precej značilnih spominov nanj.

Vélíki mož je imel v Kržíču zelo dovzetnega učenca. In tako je prav. Ne to, kar ponižuje in sramoti, kar bogati in dvíga, to naj mladino vžíga! To veseli učítelja. Rajní Robíč se je še dvajset let po teh prvih borovniških sestankih z veseljem spominjal Antona Kržíča. Leta 1886. mu je poslal s šenturške gore, kjer je takrat služboval, ljubeznivo voščilce v sicer malo šepavih verzih (velike črke značijo letnico):

VeLlko Leta
naI VaM spLeta
Lep VenČek sreČe,
naIboLI CVeteČe,
nebeškl oČe:
VošI VroČe

S. Robíč.

Ko je imel vstopiti Anton Kržíč jesení leta 1866. v šesto šolo, ga je neizrekljivo razveselilo sporočilo patra Andreja, da zapušča Pazin in da se vrača na svoje novo (ali staro) mesto v Ljubljano. Kupi denarja, ko bi si jih bil v kršni Istri revež nabral in poslal v Ljubljano, bi ne bili Antona Kržíča daleko toliko razveselili kot to naznanilo. »Četudi je čas mojega odhoda že prav blizu,« tako mu piše 3. septembra l. 1866. pater Andrej, »vendar Ti ne morem še natančneje sporočiti dneva, kdaj pridem v Trst. Brzovajil Ti bom. Ti se pa obrni na gospoda župnika Jugovica: gotovo bodo toliko dobrotljivi, da Ti bodo posodili nekaj potrebnega denarja; jaz bom že dolg plačal, kakor hitro pridem v Borovnico. Medtem bom pa čakal opasnih ledij in palico v roki svojega odhoda — — —.« Anton je šel svojemu ljubemu bratu-dobrotniku do Trsta peš nasproti, tako je bil vesel njegove vrnitve. Pri tej priliki je tudi prvič videl šumno obmorsko mesto in sinjo Adrijo.

Zdaj je bilo spet prijetno v Ljubljani! Pater Andrej je sprejel dušno pastirstvo v prisilni delavnici in je mimogrede često prišel k Antonu v Alojzijevišče. Anton ga je pa v prostih urah istotako rad obiskaval v njegovi celici in na samostanskem vrtu. Kako iskreno zaupanje je bilo med bratoma, je razvidno že zlasti iz tega, da si je izbral Anton patra Andreja že mlad celo za svojega spovednika. Ni imel pred njim tudi v najnevarnejših letih, ko se toliko src zapre, nobene skrivnosti: ves tak je hotel biti pred svojim dobníkom kot pred Bogom — nič boljši in nič slabši. Kako je pa tudi modri redovnik prísčno vodil svojega spovedenca, je nekoliko razvidno iz pisma, ki nima datuma, pa je najbrže iz teh let: »Pač je res, da pod milim solncem ni lepše stvari od mladeníča, ki se pošteno in pridno obnaša, kajti vsakemu pametnemu je všeč. Kar je pa čez vse vredno, je to, ker ima natančno spolnjevanje dolžnosti stanu največjo veljavo in zasluženje pri Bogu, ako se Njemu v slavo obvršuje. Le tako vedno dalje, Tonče moj! Stanovitna pridnost, ponižnost, pohlevnost naj bodo kakor dozda tudi zanaprej z drugimi čednostmi vred Tvoje zveste tovarišice.« Ali niso take ljubeznive besede modrega vodnika kakor

solnčni žarki za mlado dušo, da se jim odpira zaupljivo, hvaležno in ljubeče!

Anton Kržič je bil vsa tri naslednja leta — šesta, sedma in osma šola — v veliko veselje svojemu bratu, patru Andreju, in svoji sestrici Micki, ubogi služkinji. Žal, da nimamo nič več pisanega iz teh časov, da bi povzeli iz pisem, kako so se ti dobri ljudje med seboj učili, podpirali in tolažili. In kako so bili drug drugemu hvaležni za vsako dobro besedo, bodrilo, zahvalo ali nauk!

Osmo šolo je dovršil Anton Kržič z odličnim uspehom, zrelostni izpit je pa prestal izborno. Kako prav mu je zdaj prišlo — kakor ukrep previdnosti božje — da je pred desetimi leti prav tisti mesec kot zdaj maturo prestal samostanski učenček prvi izpit v Ljubljani za prvi in drugi razred hkrati. Ker je ondaj preskočil en razred, je bil zdaj v osmi šoli kot odličnjak oproščen vojaščine še po stari postavi. Po novem letu 1859. pa je prišla nova naredba, da morajo osmošolci na nabor in v vojaško suknjo.

Izvolitev stanu ni delala abiturientu Antonu Kržiču prav nobenih težav. Ves čas gimnazijskega šolanja je bil te misli, da ga kliče in vodi Gospod v svoj vinograd. Dobro podkovan v vseh potrebnih vednostih, pa tudi utrjen v lepih čednostih se je poslovil od svojih ljubih učiteljev. Zlasti profesor Marn je stavil nanj velike nádeje. Izročil je Slovenski Matici dve njegovi zelo lepo dovršeni slovenski nalogi iz osme šole: »Slava in sreča kmetijstva« in »Sava«, da ju objavi Letopis za l. 1869. Oba zvezka teh Kržičevih osmošolskih nalog iz l. 1868. sta nam še ohranjena. Poleg imenovanih dveh so v njiju še ti izdelki: »Hej, rojaki, opasujmo uma svetle meče!« (Cegnar.) — Na grobu svojega milega součenca. — »Verjemi, svoje osode zvezde imaš v lastnih persih.« (Pismo do nezadovoljnega prijatelja.) — »Te straši trdo delo, plačilo, glej, bo imelo.« (Tomaž Hren.) — Kako naj se po Vodnikovih mislih množi in lika slovenski jezik? — »Kakor si postelješ, tako boš ležal.« — Dvojni svet, kako veselo in mirno živeti. — Kolike pomembe je grški in latinski jezik za omiko sploh in za naše slovstvo posebej? — Mladenčeva prihodnost, moževa sedanjost, starčeva preteklost. — Kako se vjemajo nauki, ki se razlagajo po gimnazijah? — Pogled v prihod(nost). Osem teh nalog je ocenil profesor Marn Kržiču z najboljšim redom.

(Nadaljevanje.)

